

KİTAP TANITIMI VE DEĞERLENDİRMESİ

Arş. Gör. Ümit KOCA*

Fıkıh Usûlü

Abdullah Karaman, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2010 356 s, ISBN 978-605-4074-68-6.

Fıkıh usûlü ilmine dair Arapça olarak telif edilmiş bol miktarda çalışma bulmak mümkündür.

Alana yeni gönül verenler ya da bu saha ile yeni tanışanlar için bu eser bolluğu rahat çalışmaları ve kaynak sıkıntısı yaşamamaları adına büyük bir avantajdır. Ancak bu kaynaklardan istifade sürecinde bir sorunla karşılaşmaktadır ki o da alanla alakalı bir çalışma yapabilmek için Arap diline belli bir seviyede hâkim olunması gerekliliğidir.

Üzülerek söylemeliyiz ki bu dil sorunu nedeniyle alanın temel kaynaklarına yabancı kalındı ve bu süreç birtakım sorunları da beraberinde getirdi. Bununla beraber bu eksikliğin fark edilerek konuya gereken önemin verildiğini ve bu açığın kapatılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Gerek Arapça eğitime yoğunluk kazandırılması gerekse alanla ilgili Türkçe eserler verilmesi şeklinde çift yönlü bir çalışma ile bu eksiklik giderilmeye çalışılmaktadır. Hem kaynaklardan istifadenin kolaylaştırılması hem de alanla alakalı bilgilerin herkesin istifadesine sunulması adına bir süre bu eksiklik çeviri eserlerle giderilmeye çalışılmıştır. Bir süreliğine belli ölçüde ihtiyaca bu şekilde cevap verilme yoluna gidilmişse de özellikle çevirilerin, kaynak dilin kendine has üslubunu ve tabirlerini de beraberinde getirmesinden dolayı bu çözüm de

* Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi.

geçici olmaktan kurtulamamıştır. Tam da bu noktada konunun önemini kavrayan bazı akademisyenlerimiz bu eksikliğin giderilmesi hususunda özgün eserler verme eğilimine girerek kalıcı adımlar atmışlardır. Size tanıtmak istediğimiz eser de bu minval üzere meydana getirilmiştir.

Abdullah Karaman tarafından kaleme alınan bu eser bir giriş ve onu takip eden üç müstakil bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde fıkıh usûlünün mahiyeti, tarifi, konusu, gayesi, faydaları, teşekkülü ve telif metotları hakkında bilgi veren yazar bu bölümün sonunda İmamiyye Şiasının fıkıh usûlü hakkında bilgi vermektedir. Bu metot yani ele alınan konuyla ilgi İmamiyye Şiasının görüşüne müstakil bir başlık halinde yer verilmesi daha öncesinde görmeye çok da alışık olmadığımız bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu bölümde Şianın kollarından Ehl-i Sünnet'e en yakın olanın Zeydiyye kolu olduğu belirtilmesine rağmen neden ağırlık olarak İmamiyye'nin görüşlerine yer verildi? sorusu aklımıza gelmekte ancak cevapsız olarak kalmaktadır (s.19). Belki Zeydiyye'nin usûl anlayışının dört büyük Sünni mezhebinin usul anlayışından önemli derecede farklılık arz etmediğinin düşünülmesi, belki İmamiyye'nin usûl müdevvenatının daha derli toplu olması, belki de daha başka bir sebepten dolayı genel olarak böyle bir tercihte bulunuldu.

Birinci bölümde yazar tarafından şer'î deliller tek tek ele alınıyor ve genellikle her bir delile dair Maliki, Hanefi, Şafii ve Hanbeli mezheplerinin görüşlerine yer veriliyor. Bu dört mezhebin görüşlerine yer verildikten sonra Şia-İmamiyyesinin konu ile ilgili görüşüne yer verilmek suretiyle bir sonraki başlık olan yeni delile geçiliyor. İlk olarak delilin tarifi yapılarak delilin çeşitlerinden bahsedilerek delillere ait genel bilgiler veriliyor. Ardından deliller,

asli ve ferî deliller şeklinde alışık olduğumuz tarzda işleniliyor. Asli delillerin ilki olan Kitab (Kur'an-ı Kerim) tarif edildikten sonra şâzz kıraatlerden bahsediliyor. Şâzz kıraat ise şöyle tarif ediliyor: "Kur'an'dan olduğu iddia edilen fakat bize kadar mütevâtir yolla gelmeyen kıraatlere usulcülerin verdiği addır". Burada Abdullah İbn Mesud'un ve Ubey b. Ka'b'ın Mushaflarına oruç kefareti, yemin kefareti gibi konularda atıflar yapılarak konu sürdürülüyor. Devamında Kitab'ın özelliklerinden, indirilişi ve kitap haline getirilişinden, delil oluşundan, Şia-İmamiyyesinin hüküm kaynağı olarak Kur'an'a bakışından, Kur'an'ın hükümlere delaletinden ve hükümleri açıklamasından bahsedilmektedir. Kitap ile alakalı son olarak onun muhtevassından aile hukuku, borçlar hukuku ve ceza hukuku gibi alanlara dair hükümlerine yer verilerek şer'î delillerden ilki olan Kitab bölümü tamamlanmaktadır.

Kitaptan sonra ise sünnet ikinci asli delil olarak ele alınmaktadır. Sünnetin tarifi, delil ve kaynak oluşu ve çeşitleri hakkında bilgi verilmektedir. Özellikle sahabenin ve müctehid imamların âhad haber ve onunla amel edilmesiyle ilgili görüşlerine geniş bir şekilde yer verilmektedir. Bu da hakkında özellikle amel konusunda farklı görüşlerin bulunmasından dolayı karmaşık bir hal alan konu ile ilgili okuyucuya doyurucu bir bilginin aktarılması anlamına geliyor. Ardından, Şia-İmamiyyeye göre sünnet, sünnetin kısımları ve delil oluşu hakkında bilgi veriliyor. Bu kısım, Kitab ve sünnetin delil olmaları, ihtiva ettikleri hükümler ve sübut-delalet bakımından karşılaştırılmasıyla son buluyor.

Asli delillerden üçüncüsü olarak sünnetten sonra icma'ya yer veriliyor. Tarifi, geçerlilik şartları, çeşitleri ve delil oluşundan bahsediyor yazar. İcma'nın gerçekleşmesinin imkânı konusuna da yeriyor ve çoğunluğa göre

icma'nın gerçekleşmiş olmasının mümkün olduğunu hat- ta icma'nın meydana geldiğini ifade ediyor. Devamında icma'yı kabul eden İslam hukukçularının bunun için bir- takım şartlar ileri sürdüğünü, bu şartlarınsa ancak sa- habenin ilk döneminde yani Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer döneminde gerçekleştiğini belirtiyor (s.133-134). Bu baş- lık Şia-İmamiyyesinin konu ile ilgili görüşüne yer verile- rek bitiriliyor. Burada onlara göre icma'nın tarifinin "ma- sumun kavlini keşfetmeye yönelik bir araçtır" şeklinde olup Sünnilerin tarifinden farklı olduğuna ve onlara göre Sünnilerin icma' anlayışlarını belirleyen faktörün, ortada Hz. Peygamber'in belirlediği bir imam namzedi varken onu bırakıp Ebu Bekir'e beyat edenlerin ve onların peşin- den gidenlerin bu tasarruflarına meşruiyet kazandırmak olduğuna yer veriliyor(s.136).

İcma'nın ardından asli delillerin sonuncusu olarak kıyas işleniyor. Tarifi, unsurları ve şartları hakkında bilgi verildikten sonra illet-hikmet konusuna değiniyor. Bura- da, hükümlerin illete göre mi yoksa hikmete göre mi ta'lil edileceği sorusunun cevabı niçini ile birlikte verilmeye çalışılıyor. İleti tespit etmenin yolları da anlatıldıktan sonra delil olma açısından kıyas ele alınıyor. Yine son olarak konu ile ilgili Şia-İmamiyyesinin görüşüne yer ve- rilerek bölüm noktalıyor.

Asli deliller bu şekilde sıralanıp açıklandıktan son- ra fer'i delillere geçilip onlar da istihsan, mesâlih-i mürsele, seddü'z- zerâî, şer'u menkablenâ, kavlu's sahabî ve istishab şeklinde sıralanıyor. İstihsanla başlanarak bu bölüm de önceki bölüm gibi başlıklar halinde işlenilmeye devam ediliyor. İstihsanın fıkıh usûlü âlimlerince yapılan farklı tariflerinin olduğu ve farklı tarifler yapılmasının sebebi olarak bazılarının onu kıyasın bir çeşidi olarak değerlendirmesi, bazılarının ise genel kuralın istisnası

olarak kabul etmeleri belirtilirken ancak asıl sebebin ise istihsana eserlerinde ilk yer veren ve onu ilk kullanan Hanefilerin onunla ilgili kesin bir tarif vermemeleri gösteriliyor. Ardından istihsan çeşitleri sıralanıyor ve bunların nass sebebiyle istihsan, icma' sebebiyle istihsan, zaruret sebebiyle istihsan, maslahat sebebiyle istihsan, örf sebebiyle istihsan ve kapalı kıyas sebebiyle istihsan olduğu ifade edilerek teker teker izah ediliyor. Son olarak ise delil olarak istihsan ele alınarak bu başlık tamamlanıyor. Mesalih-i mürsele başlığı altında ise mesalih-i mürselenin tarifine, çeşitlerine ve delil oluşuna yer veriliyor. Onun bir delil olduğunu kabul etmeyenler olmakla birlikte dört büyük Sünnî mezhep imamı tarafından delil olarak kabul edildiği ifade ediliyor. Kıyas, istihsan ve mesalih-i mürselenin karşılaştırılmasıyla bu başlık da sonlandırılıyor.

Örf deliline gelindiğinde ise önce örfün tarifine yer veriliyor sonra ise örf yerine kullanılan âdet ve teâmül kelimelerine değiniliyor. Örf, sahih ve fasit olmak üzere ikiye ayrıldıktan sonra sahih örf amelî, kavli, umûmî ve husûsî örf alt başlıkları şeklinde ele alınıyor. Örfün çeşitlerine değinildikten sonra şartları sıralanıyor ve delil oluşu açısından örf ele alınıyor. Son olarak ise örfe bağlı olarak hükümlerin değişip değişmeyeceği konusuna işaret ediliyor. Seddü'z- zeraî de ise öncelikle seddü'z- zerâinîn tarifine yer veriliyor. İkinci olaraksa mefsedete götüren fiiller konusu işleniyor ve delil oluşu açısından seddü'z- zerainin değerlendirilmesiyle bu başlık da tamamlanıyor. Şer'u menkablênâ ele alınırken de benzer bir yol takip ediliyor. Önce şer'u menkablênânın tarifi veriliyor ardınca kısımları Kur'an-ı Kerim'de veya Hz. Peygamberin hadislerinde yer almayan hükümler ve Kur'an-ı Kerim'de veya Hz. Peygamberin hadislerinde zikredilen hükümler şek-

linde ikili bir taksime tâbî tutuluyor. Birincisinin Muhammed ümmetini ilgilendirmediği belirtilerek ikincisi de kendi içerisinde üç alt başlık şeklinde ele alınıyor. İlki önceki ümmetleri ilgilendiren ve Müslümanlar bakımından neshedilmiş olduğuna dair delil bulunan hükümler; ikincisi, Müslümanlar hakkında geçerli olduğuna dair delil bulunan hükümler; üçüncüsü ise neshedildiğine dair bir delil bulunmayan ve Müslümanlar hakkında da geçerli olup olmadığı bildirilmeyen hükümlerdir. Bunların her biri yazar tarafından konu ile ilgili mezhepler arası ihtilaflarla birlikte tek tek ele alınıyor. Son olarak şer'u menkabelânın delil oluşu açısından değerlendirilmesiyle bu başlık da noktalanıyor. Kavlu's- Sahabî başlığı işlenirken de önce tarifi veriliyor ardından delil oluşu açısından konu ele alınıyor. Feri delillerin sonuncusu olan istishab da aynı şekilde işleniyor. Öncelikle tarifi veriliyor sonra istishabın çeşitlerine geçilerek bunlar beraati asliye istishabı, ibâhe-i asliye istishabı ve şer'î hüküm istishabı olarak sıralanıyor. Son olarak başka delil olmadığı zaman onun bütün mezheplerce delil olduğu belirtilerek konu tamamlanıyor.

İkinci bölümde ise şer'î delillerden çıkarılan hükümler konusu işleniyor. Ele alınan hükümler olunca haliyle hâkimin tarifi ile başlanıyor. Devamında ise İslam âlimlerinin hükümlerin idrakini temin eden yolun ne olduğu hususundaki ihtilafına ve bu ihtilaflar çevresinde konu il ilgili Eş'arî, Mutezile ve Maturidilerin görüşlerine yer verilerek konu devam ettiriliyor. Ardından fukaha ve kelamcı ekolüne göre hükmün tarifi veriliyor. Tariften sonra hüküm, teklifi hükümler ve va'dî hükümler şeklinde iki kısımda işleniyor. Burada da konu hem fukaha hem de kelamcı ekol açısından ele alınıyor ve teklifi hüküm ile va'dî hüküm arasındaki farklar verilerek teklifi

hükmün kısımlarına geçiliyor. Teklifi hükümler de talebin olumlu-olumsuz oluşu ve bağlayıcı olup olmaması bakımından ve talebin umumi olup olmaması bakımından şeklinde kendi içinde de bir tasnife tabi tutuluyor. Talebin olumlu-olumsuz oluşu ve bağlayıcı olup olmaması bakımından teklifi hükümler vâcib, mendub, haram ve mekruh başlıkları altında ve her bir başlık da kendi alt başlıklarıyla birlikte işleniyor. Vacibin farklı açılardan kısımları kısa örneklerle açıklanmaya çalışılıyor. Mendub alt başlığında sünnet, nâfile, tetavvu, ihsan ve fazilet kelimelerinin mendub ile ya aynı ya da yakın manada kullanıldıkları belirtildikten sonra mendubun kısımları veriliyor. Haram da kısımları ile işlendikten sonra mekruha geçiliyor ve burada Hanefilerin genelden ayrı olarak mekruhu iki kısma ayırmalarına da temas ediliyor. Mubah konusu da aynı şekilde işlenildikten sonra talebin umumi olup olmaması bakımından teklifi hükmün kısımlarına geçiliyor. Bu kısımda azimet, ruhsat ve ruhsatın neveleri verilerek va'dî hükmün kısımları aktarılmaya çalışılıyor. Bunlar sebep, şart, rükun, mâni, sıhhat-fesat ve butlan olarak sıralanarak tek tek izah ediliyor. Ayrıca burada sebep ile illet arasındaki farka ve şart ile rükun arasındaki farka da yer veriliyor.

Hâkim, hüküm ve hükmün kısımları ele alındıktan sonra el-mahkûmu fih yani hükmün mevzuu olan fiiller konusuna yer veriliyor. Burada el-mahkûmu fihin tarifi, şartları ve kısımları verilerek konu tamamlanıyor. Ardından el-mahkûmu aleyh yani hükmün muhatabı olan mükellef konusu işleniyor. Mükellefin tarifi ve mükellef olmanın şartları verildikten sonra ise ehliyet ve kısımlarına geçiliyor. Ehliyetin tarifi verilerek ehliyet, vücûb ve edâ ehliyeti olarak ele alınmasının ardından ehliyet bakımından insan hayatının evreleri inceleniyor. Sonrasında ise

ehliyet arızalarına yer veriliyor. Ancak fıkıh usûlü kitaplarında görmeye alışık olduğumuz semavi arızalar ve müktesep arızalar şeklinde bir tasnife gidilmeyip böyle bir tasnif olduğuna atıf yapılarak sadece ehliyet arızaları olarak akıl hastalığı, uyku, bayılma ve sarhoşluğa değinilmesi dikkatimizi çekiyor (s.254).

Üçüncü bölümde ise kaynaklardan hüküm çıkarma metotları konusu işleniyor. Usul âlimlerinin kaynaklardan hüküm çıkarmayı ifade etmek için istinbat terimini kullandıkları herkesin malumudur. Burada konu ile ilgili olarak üç tür metottan bahsediliyor. Bunlardan ilki dilin hususiyetlerinden faydalanma metodudur. Burada Hanefilerin lafza dair en geniş taksimi yaptığından bahsedilerek bu taksim üzerinden konu ele alınıyor. Hanefilerin taksimine göre lafzın dört bakımdan taksime tabi tutulduğunu ve bunların vaz' olunduğu mana bakımından lafız, kullanıldığı mananın vaz' olunduğu mana ile aynı olup olmaması bakımından lafız, kullanıldığı manaya delaletinin açıklık derecesi bakımından lafız ve son olarak da manaya delalet şekli bakımından lafız olduğu bildirilerek bu dört taksim ayrı ayrı ele alınıyor. Vaz' olunduğu mana bakımından lafzın kısımlarının has, âmm, müşterek ve müevvel şeklinde ele alındığı belirtilecek yazar tarafından aslında müevvelin de müşterek içerisinde değerlendirilmesinin daha isabetli olacağı ileri sürülüyor (s.282).Yine burada has lafzın tarifi verilerek delaletinden bahsedildikten sonra has lafzın çeşitlerine ve mutlakın mukayyede hamledilmesine de yer veriliyor. Emir ve nehiy konuları da hâss lafzın diğer iki çeşidi olarak anlatılarak bunların müceplerine ve delaletlerine de değiniliyor. Ayrıca nehiy ve haram kılmadan sonra gelen emir konusu da mevcut ihtimaller verilerek işleniyor ve konu ile ilgili takdire şayan görüşün ise yasaktan önceki

hükmün geri gelmesi şeklindeki görüş olacağı ifade ediliyor. Has lafız tamamlandıktan sonra amm lafız konusuna geçiliyor. Âmm lafzın tarifinin verilmesinin ardından umum ifade eden lafızlar beş madde halinde sıralanıyor (s.273–274). Amm lafzın tahsisi meselesi bir cumhur bir de Hanefiler açısından olmak üzere iki açıdan da veriliyor. Burada muhassısın (tahsis eden delilin) kısımları da müstakil muhassıs ve gayr-i müstakil muhassıs şeklinde beyan ediliyor ve her iki kısım da alt başlıklarıyla birlikte işleniyor. Amm lafzın delaletine de değinildikten sonra özel bir sebebe binaen vârid olan âmm hususuna da işaret ediliyor. Bu konuda usulcüler arasında ihtilaf olduğu ifade edildikten sonra tercih edilen görüşün hususi bir sebebe binaen gelmiş olması âmm lafzı umumundan çıkararak hususi sebebe has kılmaz aksine, taşıdığı mananın uygun olduğu bütün fertler için geçerlidir şeklindeki görüş olduğu ifade ediliyor. Sonrasında müşterek lafza geçiliyor. Burada müşterek lafzın tanımı ve hükmü verildikten sonra müşterek lafzın umum ifade etmesi meselesi işlenerek konu ile ilgili Hanefilerin de içinde bulunduğu cumhurun görüşü ile Şafiilerin görüşüne yer veriliyor. Takdire şayan görüşün ise müşterek lafız ile onun delalet ettiği manalardan biri muayyen edilmeden manalardan her birinin bir anda kastedilmesinin kabul edilemez olduğu şeklindeki görüş olduğu ifade edilerek sebebi ise nassların muallâk bırakılmasının mükellefler için zorluk meydana getireceği şeklinde açıklanıyor.

Kullanıldığı mananın vaz' olunduğu mana ile aynı olup olmaması bakımından lafızlar hakikat, mecaz, sarîh ve kinaye şeklinde dört kısma ayrılarak işlenilmektedir. Her birinin tanımı ve hükmü verildikten sonra kullanıldığı manaya delaletinin açıklık derecesi bakımından lafzın kısımlarına geçiliyor. Bunlar, manaya delaleti açık onla-

lar ve manaya delaleti kapalı olanlar şeklinde ele alınıyor. Manaya delaleti açık olanlar zahir, nass, müfesser ve muhkem şeklinde sıralanarak teker teker açıklanıp hükümleri belirtiliyor. Hanefilerin dışındakilerin ise burada zahir ve nass şeklinde ikili bir gruplama yapıldığına da işaret ediliyor. Ayrıca, teville müsait olan zâhir ve nass lafızlardan dolayı tevil konusuna da yer veriliyor. Tevilin tanımını yapılarak sahih bir tevilin şartları sıralanıyor ve tevilin çeşitleri de beyan ediliyor.

Manaya delaleti kapalı olan lafızlarsa hafi, müşkil, mücmel ve müteşâbih şeklinde sıralanarak her birinin tarifi yapılmakta ve hükümleri belirtilmektedir. Yine Hanefiler haricindeki usulcülerin manaya delaletinin kapallığı bakımından lafızları mücmel ve müteşâbih olarak ikili bir tasnife tabi tutmalarına da işaret edilmektedir.

Manaya delalet şekli bakımından lafızlar ibarenin delaleti, işaretin delaleti, nassın delaleti ve iktizanın delaleti şeklinde kısımlara ayrılarak beyan edilmektedir. Hanefilerin dışındaki usulcülerin ise delâleti, delâletü'l-mantuk ve delâletü'l mefhum şeklinde ikiye ayırdıkları ve delâletü'l mefhumun da kendi içerisinde mefhûmu'l muvâfaka ve mefhûmu'l muhâlefe şeklinde tekrar ikiye ayırdıkları beyan ediliyor. Mefhûmu'l muhalefetle amel etmenin şartlarının verilmesi ve onunla amel etme konusundaki usulcülerin görüşlerine yer verilmesiyle bu bölüm de tamamlanmış oluyor.

Buradan istinbat delillerinden ikincisi olan deliller arasındaki çelişkiyi (tearuz) ortadan kaldırma metoduna geçilmektedir. Dört Sünnî mezhebe, hadisçilerin ekserisine, Zâhirilerden İbn Hazm'a, Mutezile ve Şia'nın bir kısmına göre katî ve zannî deliller arasında hakiki bir tearuz olmadığı; mevcut tearuzun hakikatte değil müctehidin nazarında olacağı beyan ediliyor. Konunun devamında ise

teâruzun tarifi verilerek onu ortadan kaldırmak için tatbik edilen metotlar ortaya konulmaya çalışılıyor. Tearuzu ortadan kaldırma yolları iki durum üzere ele alınıyor. Birincisi tearuzun nasslar arasında olması durumu, ikincisi ise tearuzun nassların haricindeki deliller arasında olması durumu şeklinde bir tasnife gidilerek konu açıklığa kavuşturulmaya çalışılıyor. Teâruzun nasslar arasında olması başlığı altında ilk ele alınan konu olarak nesh karşımıza çıkıyor. Burada neshin tarifi verilerek neshin varlığı, şartları ve çeşitleri hakkında bilgi veriliyor. Neshi kabul eden ve etmeyen hükümler başlığı altında bütün şer'i hükümlerin neshi kabul etmeyeceği ancak bir kısmı için bundan söz edilebileceği ve onun da sadece Hz. Peygamber'in döneminde mümkün olup vefatından sonra söz konusu olamayacağı ifade ediliyor. Kur'an'ın sünnet ile neshini ise sadece Hanefilerin kabul ettiği, hatta onlara göre Kur'an ayetlerinin meşhur sünnetle de nesh olunabileceği ifade edildikten sonra İmam Şafii ve Ahmed b. Hanbel'e göre mütevâtir de olsa sünnetin asla Kur'an ayetlerini nesh edemeyeceği aktarılıyor. Neshi bilmenin yolları da verildikten sonra neshin hikmetleri izah ediliyor.

Teâruz yukarıdaki şekilde beyan edildikten sonra tercih konusu ele alınarak tercih, "Tearuz halindeki delillerden birini ihtiva ettiği tercih ettirici sebebe dayanarak tercih etmek ve diğerini terk etmektir." şeklinde tarif ediliyor. Burada zahirin nass ile tearuzu, nassın müfesser ile tearuzu ve muhkemin nass ile tearuzu örneklerle beyan ediliyor.

Tercihin ardından cem ve Tevfik konusu bir örnek çevresinde aktarılmaya çalışılıyor. Cem ve tevfikten sonra ise tesâkut ve terk konusu ele alınarak "Cem' ve Tevfik yoluyla da uzlaştırılmayan delillerle amel edilmemesi"

şeklinde tarif ediliyor. Ardından konu kûsuf namazı örneği ile açıklığa kavuşturulmaya çalışılıyor.

Tearuzun nasslar haricindeki deliller arasında olması durumu da ele alınarak böyle durumlarda nasıl bir yol haritası izlenmesi gerektiği açıklanmaya çalışılmaktadır.

İstinbat metodlarının üçüncüsü aynı zamanda da sonuncusu olarak ise İslam hukukunun maksatlarını keşfetme metodu izah edilmeye çalışılmaktadır. Bu bölümde şeriatın maksatları, zaruriyyâtın korunması, haciiyyâtın korunması ve tahsiniyyâtın korunması şeklinde üç başlık altında işleniyor. Zarurî maslahatlar dinin korunması, canın korunması, aklın korunması, neslin korunması ve malın korunması şeklinde alışık olduğumuz bir tasnifle izah ediliyor. Hacıyyât kabilinden olanların, insanların rahat ve kolaylık içinde bir hayat yaşayabilmeleri adına ihtiyaç duydukları maslahatlar oldukları; tahsiniyyât kabilinden olanların ise insanların üstün ahlak, edeb, olgunluk ve güzel davranış üzere yaşamlarını temin eden maslahatlar oldukları ifade ediliyor.

İctihad ve taklid bölümünde ise öncelikle ictihadın tarifi verilerek neveleri ve şartları ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ardından ictihadın caiz olduğu ve olmadığı konulara değinilerek konuya devan edilmektedir. Yazar tarafından burada ayrıca hicri dördüncü asırdan sonra ictihad kapısının kapandığı şeklindeki görüş eleştiriliyor ve bunun arkasında mezhep taassubu olduğu ileri sürülüyor. Yine aynı şekilde ictihadın bir zaruret hatta farz-ı kifâye olduğu ifade ediliyor (s.337).İctihadın hükmü ve değişmesi konularına da değinilmesinin ardından taklide geçiliyor. Taklid, “hüccet ve delil aramadan başkasının görüşünü kabul etmek ve içtihadıyla amel etmektir.” şeklinde tarif edildikten sonra taklidin hükmüne yer verili-

yor. Ayrıca, belirli bir mezhebe tabi olmanın dindeki yeri nedir sorusuna da açıklama getiriliyor. Son olarak Şia'ya göre icihad ve taklid ele alınarak bölüm tamamlanıyor.

Alışık olduğumuz usul kitabı formundan çok da farklı olmasa da bazı yazım hataları dışında dilin güzel ve akıcı kullanılması dikkatimizi çekiyor. Ders kitabı formatına uygun hazırlanmış olan bu çalışmada konuların aşırı ayrıntıya boğulmadan aktarılmaya çalışılması özellikle alanla yeni tanışanlar için bir tercih sebebi olacağı kanaatindeyiz. Alana has terimlerin ve tanımlarının hem Arapça'larının hem de Türkçe'lerinin verilmesi bir sonraki adımda yani asıl kaynaklara inilmesi aşamasında bir aşinalık kazandıracaktır. Genelde konu ile alakalı bir, çok nadiren iki örnek verilmesi bazen ise hiç örnek verilmesi kısmen bazı noktaların netleşmeden geçilmesine neden olduğunu da belirtmek istiyoruz. Her şeye rağmen ciddi bir emek mahsulü olan bu çalışma için hocamızı tebrik ediyor ve bu alandaki ihtiyacın giderilmesi adına çalışmaların sürdürülmesi temini ediyoruz.